

Convenant

Groene Cirkel

Duurzame Fritesketen

Farm Frites
Provincie Zuid-Holland
Stichting Wageningen Research
HAS Hogeschool

Geldig: 19 mei 2022 tot 19 mei 2025

De Droom

In 2019 formuleerden we de droom als: een duurzame en vitale fritesketen in een aantrekkelijke omgeving. In de afgelopen jaren hebben de partners de droom verder aangescherpt en uitgebreid. Dit resulteerde in een nieuwe droom voor 2050.

In 2050 bevindt de Zuid-Westelijke Delta zich midden in de eeuw van de aardappel. Het veranderende klimaat heeft gezorgd voor een langer aardappelgroei seizoen en de delta produceert kwalitatief hoogwaardige aardappelen. Hiermee voeden we niet alleen de mens maar ook de bodem en het landschap. De regio is de trotse beheerder van de vruchtbaarste bodem ter wereld. Van over de hele wereld komt men onze boeren en ketenpartners bezoeken om te leren over duurzaam én productief bodembeheer. De duurzame kennis die hier ontwikkeld is, heeft daarmee impact over de hele wereld.

Als eerste regio in Europa neemt de biodiversiteit hier toe in plaats van af. Zowel bovengronds als ondergronds krioelt het van het leven. Daardoor is het kunstmatig ingrijpen (bijsturen) met de pesticiden en kunstmest alleen nog nodig in uitzonderlijke situaties. Groene reststromen uit de regio worden verwerkt tot compost en in combinatie met een effectief rotatiesysteem maakt het de delta hét voorbeeld van regeneratieve en circulaire landbouw. De kleurrijke gewassen en bloemrijke akkerranden maken de regio een populaire toeristische bestemming. Een bezoek aan de bollenstreek is niet meer compleet zonder een bezoek aan de kleurrijke akkers in de delta.

Midden in dit bloeiende landschap staat de fabriek van Farm Frites, met (h)eerlijke frites als product en duurzaamheid als dienstverlening. De partners van de Groene Cirkel duurzame Fritesketen worden erkend als koplopers in het tot stand brengen van dit duurzame deltalandschap.

Al deze innovatie komt samen in de Planet Positive Fries, die gretig aftrek vinden. Daarmee realiseren de partners de eerste klimaatpositieve fritesketen. Ook in andere ketens wordt gewerkt aan verduurzaming. Samen met andere rotatiepartners werken we aan een groene revolutie in de gehele rotatie. Elke partner draagt bij aan het gemeenschappelijk beheer en behoud van de vruchtbaarste delta van de wereld.

Doelen

In de Groene Cirkel Duurzame Fritesketen bundelen Farm Frites, Provincie Zuid-Holland, Stichting Wageningen Research en HAS Hogeschool de krachten in een triple helix samenwerking. Gezamenlijk zetten zij zich in voor de transitie naar een duurzame fritesketen en willen zij samen met de ketenpartners een voorbeeld stellen voor de rest van de sector en de voedselketen.

Op basis van de droom formuleerden de partners in 2019 de volgende thema's en doelen.

De weg naar het realiseren van deze doelen is niet eenduidig, recht of voorspelbaar. Het vereist voorstellingsvermogen, innovatie, wendbaarheid, uitproberen, mislukken, leren en het vasthouden en opschalen van successen.

We delen onze activiteiten daarom op in leerprojecten en doe-projecten. In leerprojecten zoeken we naar nieuwe mogelijkheden en beantwoorden we kennisvragen. Ze geven ons inzicht in welke interventies effectief zijn en welke randvoorwaarden we moeten creëren om ze te laten slagen. In doe-projecten testen we de opgedane inzichten in de praktijk om ze vervolgens te kunnen opschalen en successen breed te implementeren.

Kennis en doen komen samen in repeatable models. We ontwerpen elk project zo dat het op kleine schaal het hele systeem in zich heeft. Zo werken we niet aan sectorale maatregelen, maar aan systeemoplossingen die schaalbaar zijn en de transitie naar een klimaatpositieve keten versnellen.

Evaluatie

In de eerste drie jaren hebben we elkaar als partners goed leren kennen in een intensieve samenwerking. De eerste proeven zijn uitgevoerd en we hebben steeds meer stappen in beeld die ons richting de droom leiden. Daarnaast hebben we elkaars taal en werkwijze leren kennen, wat ons nu helpt om te versnellen in innovatie en uitvoering.

We zien ons werk in repeatable models. Op basis van de droom ontwikkelen we projecten die een stukje systeem aanpakken en veranderen. Van deze pilots leren we. We ontwikkelen hieruit nieuwe ideeën en schalen onze successen, met hulp van anderen, op. Zo doorlopen we steeds de cyclus dromen, denken, doen, opschalen.

Een repeatable model is in eerste plaats een manier van kijken. Het vraagt ons op zoek te gaan naar de kleinst mogelijke schaal waarin de complexiteit van het hele systeem nog zichtbaar is. Alleen als alle elementen vertegenwoordigd zijn, is een model in een latere fase opschaalbaar. Zijn in de implementatiefase 6 ketenpartners nodig? Dan zijn al deze elementen betrokken in de onderzoeks- en pilotfases. Werkt een maatregelen alleen als deze op gebiedsniveau wordt geïmplementeerd? Dan is dat het uitgangspunt van ons ontwerp. Zo werken we niet aan sectorale maatregelen, maar aan systeemoplossingen die schaalbaar zijn.

Een repeatable model kan in een project vervolgens twee vormen aannemen.:

- We definiëren de grenzen van een model en werken aan nieuwe, innovatieve maatregelen die een antwoord bieden op de gekozen vraagstukken.
- We nemen maatregelen of modellen die in theorie al ontworpen zijn en passen ze toe in de praktijk om de randvoorwaarden te testen en creëren waarmee het model kan worden opgeschaald.

In de eerste jaren hebben we dit met name gedaan voor de thema's bodem, biodiversiteit en energie. Om binnen die thema's te verbreden naar nieuwe activiteiten én om nieuwe thema's te kunnen ontwikkelen, hebben we nieuwe partners nodig om onze draagkracht te vergroten.

We gaan daarom door op het pad wat we zijn ingeslagen én brengen een aantal nieuwe accenten aan waar we ons tijdens de duur van dit convenant op richten.

- Netwerkuitbreiding: om te versnellen zijn nieuwe partners nodig. Soms omdat we nog niet in gesprek zijn met partijen die wel een stukje van het systeem in handen hebben, soms omdat meer handen licht werk maken. We willen ons netwerk van partners in de volgende periode daarom uitbreiden. Rondom de thema's mobiliteit, bodem en biodiversiteit ontwikkelen we subcirkels.
- We werken aan roadmaps die ons met concrete doelen in stappen dichterbij het bereiken van onze droom brengen. We worden concreet in hoe een activiteit bijdraagt aan het zetten van een stap op die weg naar ons doel. Hiermee zetten we doelen in tijd en context. Dit betekent dat we formuleren wat we in elk gegeven project willen bereiken, leren en delen.
- We verdelen onze inspanningen tussen doe-projecten die gericht zijn op uitvoering en leerprojecten die gericht zijn op kennis en innovatie. Kennis en innovatieprojecten organiseren we vanaf het begin al met de intentie om de resultaten te kunnen toepassen en opschalen in de praktijk.

De Partners

Farm Frites is een familiebedrijf. Als sinds 1971 heeft het bedrijf sterke wortels in de omgeving en een passie voor aardappels, natuur en mens. Het bedrijf is gebouwd op gedegen plattelandswaarden zoals puurheid, authenticiteit, familie en agrarische kennis en kunde.

Kwaliteit staat voorop in een missie om met de aardappel op een duurzame manier de wereld te voeden. We zijn namelijk niet alleen een familiebedrijf, maar natuurlijk ook een multinational. Dat betekent dat we een bepaalde schaal hebben en dus veel kunnen doen. De wereld en de volgende generatie vraagt van ons dat we het verschil maken. Dat betekent dat we onze telers helpen om te verduurzamen, grondstoffen zorgvuldig gebruiken, reststromen hoogwaardig hergebruiken en energieneutraal worden. We moeten op weg naar een klimaatpositieve keten. Duurzaamheid wordt een dienstverlening naar onze klanten, hierin zijn we in 2025 koploper in de markt. De kennis die we hiermee opdoen delen we wereldwijd om zo ook voorbij onze keten impact te hebben.

De samenwerking in de Groene Cirkel biedt Farm Frites de mogelijkheid om samen te werken met kennisinstellingen, overheden en ketenpartijen om zo sneller de klimaatpositieve keten dichterbij te brengen. Ons bedrijf is de plek waar het moet gebeuren en met hulp van anderen gebeurt het sneller. In leerprojecten vinden we antwoorden op kennisvragen die ons helpen de juiste investeringen in verduurzaming te maken. We doen kennis op, innoveren, leren en schalen onze successen op.

Hierin zien we als Farm Frites het als onze rol om de investeringen te verwaarden in de markt om zo verduurzaming op grote schaal mogelijk te maken op het land, in de keten en in de fabriek.

Daarnaast zetten we onze realisatiekracht en schaal als multinational in om succesvolle ideeën te implementeren en op te schalen. Dit doen we samen met onze leveranciers en ketenpartners.

Provincie Zuid-Holland speelt een belangrijke rol in de aanpak van veel transitievraagstukken vandaag. In het gebied komen thema's als energietransitie, volhoudbare landbouw en biodiversiteit samen bij concrete locaties, groepen mensen en keuzes.

We houden ons bezig met de vraag 'hoe geven we de wereld door aan de volgende generatie?'. Alles wat we doen, gebeurt in relatie met elkaar. Dit betekent dat we ook als organisaties en mensen samen met elkaar moeten optrekken. Met vereende krachten brengen we zo mensen, ideeën en middelen bij elkaar die onze gedroomde toekomst kunnen realiseren. Als regionale overheid zien we het als onze rol kansvolle partners en concepten met elkaar te verbinden en de geplante zaadjes gezamenlijk tot wasdom te brengen.

In Groene Cirkels werken we samen met krachtige partners die een stukje van de puzzel in handen hebben om onze droom te realiseren. Ze bieden ons de ontbrekende kennis, link met praktijk of innovatiekracht die nodig is om de transitie van deze tijd verder te brengen.

In de Groene Cirkel Duurzame Fritesketen zien we de potentie en gedrevenheid die we zoeken in een katalysator. De telers met een relatie tot de fabriek in Oudenhorn bestrijken zo'n 10.000 hectare. Door samen te werken in de hele keten, aan producten zoals Planet Positive Fries, bieden we hen de randvoorwaarden om te investeren in een gezonde bodem, biodiversiteit en waterbeheer.

Ook in de keten draagt het samenwerkingsverband bij aan provinciale doelstellingen. Samen met dochterbedrijf FarmTrans en andere ketenpartners wordt gewerkt aan schone en veilige logistiek, wat bijdraagt aan de mobiliteitsopgave van de provincie.

Op fabrieksniveau werken we toe naar een energie neutrale fabriek waarin we zorgvuldig omgaan met grondstoffen. Naast energie neutraliteit werken we toe naar een waterpositieve fabriek die bijdraagt aan schoon en voldoende water. De partners werken aan nieuwe mogelijkheden voor schone energie voor de fabriek en de omgeving en ontwikkelen hierbij kennis die ook op andere plekken de energietransitie kan versterken. Daarnaast is de Groene Cirkel bewust een samenwerkingsverband in de Delta. Voldoende en schoon water binnen én buiten de fabriek staat hoog op de agenda.

HAS Hogeschool houdt zich bezig met de wereld van morgen. Waar ligt de ideale balans tussen mens, natuur en economie? Hoe zorgen we voor voldoende goed en gezond voedsel voor iedereen? Hoe creëren we een vitale leefomgeving?

Bij HAS Hogeschool zijn onderwijs, kennistransfer en onderzoek gericht op de dagelijkse praktijk, het echte leven. Eigenwijsheid en eigenheid zijn warden die hierbij aansluiten. Het staat voor niet kiezen voor de makkelijke weg. Voor gezamenlijk onderzoek doen, uitzoeken waarvan we denken 'dit is het goede'. En dan, ongeacht anderen, vanuit die overtuiging leiden en handelen. Om te innoveren moet durven voor je eigen weg te kiezen. Daarin ziet de HAS waarde in de Groene Cirkels.

In samenwerking met gemotiveerde partijen ontwikkelen we dicht op de praktijk nieuwe initiatieven die een duurzame wereld dichterbij brengen. De HAS zet daarom graag de kennis en expertise van onze onderzoekers en lectoren in om kennisvragen te beantwoorden. Gezamenlijk werken we aan repeatable models, stukken systeemoplossing met kennis die ontwikkeld is om direct toepasbaar én opschaalbaar te zijn.

De samenwerking met de volgende generatie ondernemers en onderzoekers staat daarbij centraal. Door samen te werken in stage- en afstudeeropdrachten dragen studenten direct bij aan het ontwikkelen van nieuwe kennis en praktijken en leiden we een nieuwe generatie op die klaar is om bij te dragen aan duurzame dromen.

Wageningen University and Research is actief op voedselproductie, voeding en leefomgeving en staat midden in de maatschappij. Wij zijn een kennisinstelling die binnen het domein 'gezonde voeding en leefomgeving' niet alleen hoogwaardige kennis ontwikkelt, maar ook helpt deze kennis overal ter wereld toe te passen.

Met de Groene Cirkel Duurzame Fritesketen kan Wageningen Research onze maatschappelijke impact vergroten door bij te dragen aan de belangrijkste maatschappelijke missie van onze tijd en onze ambities op het terrein van gezonde voeding, productie en leefomgeving realiseren.

Onze kennis over gezonde adaptieve bodems, (kringloop)landbouw, circulaire productie en voedselsystemen, circulaire economie, ruimtegebruik en biodiversiteit, waterzekerheid en duurzame mobiliteit & logistiek passen we integraal toe. Daarnaast versterken we de slagkracht van het samenwerkingsverband door verbindingen te leggen met (inter-)nationale onderzoekstrajecten en proeflocaties. Door casuïstiek te verbinden aan onderzoek brengen we de meest actuele vraagstukken snel tot nieuwe inzichten die we direct kunnen implementeren in de praktijk met de betrokken ketenpartners. Dit sterkt ons in de ambitie om met een multi-sectorale en multi-stakeholder benadering tot de wereldtop te behoren en met haar kennis partijen te verbinden en bij te dragen aan duurzaam ruimtegebruik. Wageningen Environmental Research treedt op als co-ordinator voor de betrokkenheid van de WUR en zal andere onderdelen van Wageningen Universiteit & Research betrekken bij de activiteiten.

Inhoudelijke thema doelen

Op basis van de inzichten van de eerste 3 jaar zijn voor elk thema nieuwe aandachtspunten en ambities geformuleerd. Het thema water is hierbij geïntegreerd in de thema's bodem en grondstofkringlopen. Het thema verdienmodellen is nieuw in dit convenant, vanuit de constatering dat het de komende jaren extra aandacht verdient.

- **Stimuleren van duurzame energie en de reductie van broeikasgassen**

In de nabije toekomst zal de schaarste van fossiele brandstoffen toenemen en de effecten van gebruik van fossiele brandstoffen tastbaarder worden voor mens en natuur. Hierdoor zal men bijvoorbeeld veel minder aardgas gaan gebruiken. Om in de toekomst te kunnen voorzien in de vraag naar elektriciteit en warmte, zal moeten worden ingezet op een combinatie van duurzame energiebronnen, zoals geothermie, wind, zon, waterstof en biogas. De emissies van een fabriek zijn te relateren aan het fossiele energieverbruik zoals aardgas en elektriciteit, gebaseerd op niet-hernieuwbare bronnen. De ambitie is om de koolstof voetafdruk terug te dringen, in lijn met het Parijs- en Glasgow- akkoord, het coalitieakkoord 2022-2025 en de klimaatwet.

In de vorige convenant periode hebben de partners samen met de gemeente Hellevoetsluis de energie en warmte opgave verkent. Vervolgens is op de korte termijn ingezet op de ontwikkeling van een zonnenveld dat landschappelijk en biodivers is ingericht (beoogde realisatie 2022). Op de langere termijn is onderzocht of geothermie een kans is voor de warmte vraag van de fabriek en gebouwde omgeving. Verder is voor de vergelijking met andere fabrieken een studenten monitoringsonderzoek gedaan naar het CO2 verbruik van fabriek in Sint Truiden.

In het nieuwe convenant willen we voor de fabriek in Oudendoorn een heldere roadmap ontwikkelen voor de omschakeling naar duurzaam energieverbruik met gebruik van verschillende nog openstaande scenario's. Deze scenario's zullen we vervolgens (waar mogelijk) in relatie met de omgeving door ontwikkelen. We ontwikkelen deze scenario's als repeatable models, om ze ook in andere Farm Frites fabrieken te kunnen toepassen.

Doen	Leren	Proces
• Realisatie Zonnepark • Optimaliseren procestechnieken en hergebruik van warmte fabriek Oudendoorn. • Ontwikkeling duurzame warmtebron i.r.t. omgeving.	• Afronden MOOI project: onderzoek naar toepassing warmtepomp. • Roadmap opstellen m.b.t. omschakeling duurzame energie • Verkennen en onderzoeken scenario's t.a.v. toepassing diverse energiebronnen. • Afvangen en hergebruik CO₂. • Geothermie lange termijn.	• Verdere verkenning scenario's in relatie tot de (gebouwde) omgeving. • Vergelijking roadmaps fabriek in Lommel en Sint Truiden.

• **Werken aan een gezonde en adaptieve bodem en een natuurlijk productiesysteem**

Bodem neemt een centrale rol in de duurzame fritesketen. Het is het productiemiddel dat voor de grondstof van de frites zorgt. Een gezonde bodem levert een gezond gewas wat minder hoeft te worden bijgestuurd met behulp van chemische middelen zoals kunstmest en gewasbeschermingsmiddelen. Investeren in een gezonde bodem is de basis voor een robuuste aardappelteelt in de toekomst.

Een gezonde bodem vol biodiversiteit en organisch stof is de basis voor een goed functionerend ecosysteem. Het vermindert de noodzaak om gewasbeschermingsmiddelen en kunstmest te gebruiken en maakt het mogelijk om de Europese doelstellingen met betrekking tot reductie in gewasbeschermingsmiddelen en kunstmestgebruik te behalen. Daarnaast zijn gezonde bodems en gewassen een sleutel in het opslaan van koolstof.

Naast mitigerend, is een gezonde bodem ook klimaat-adaptief. Door uitputting van de bodem en toenemende erosie neemt de vruchtbaarheid en het organisch stofgehalte af. Ook neemt de weerbaarheid van de bodem af tegen toenemende klimaatpieken door klimaatverandering, zoals regenoverlast of droogte. Door te investeren in duurzame landbouw die bijdraagt aan een weerbaar en adaptief natuurlijk systeem en een gezonde bodem, waar de natuurlijke hulpbronnen in balans zijn, kan de toekomstige economische en sociaal-culturele waarde en het natuurlijk kapitaal veilig worden gesteld.

Door in de keten te verkennen welke marktvraag vertaald kan worden naar een product verkennen we hoe we een duurzame vraag kunnen vertalen naar het integreren van duurzame maatregelen in de keten. We beseffen ons dat de frietaardappel maar één van de gewassen is binnen het bouwplan en de rotatie van de teelt. Wij zien ons als katalysator in de keten en proberen ketenpartners te inspireren om met ons mee te doen.

Tijdens het eerste convenant zijn snelle stappen gezet op gebied van bodem. Samen met jonge telers is gekeken/gesproken aan welke knoppen gedraaid dient te worden om een betere bodem te realiseren. Deze zoektocht heeft geen duidelijke richting kunnen bepalen. Echter de marktvraag naar CO2-oplossingen werd steeds groter. Binnen het thema bodem is het project Planet Positive Fries opgestart om de CO2 emissies binnen de productieketen in kaart te brengen. Duidelijk te maken welke reductie mogelijkheden er zijn en waar bevindt de mogelijkheid om de resterende CO2 van de keten te kunnen compenseren. Bodem bleek een hele grote rol hierin te kunnen spelen.

Doen

- Ontwerpen roadmap bodem
- Ontwerp repeatable models bodem
- Samenwerken met telers aan een weerbare bodem via experimenten op het gebied van:
 - Strokenteelt
 - Precisielandbouw
 - Akkerranden
 - Carbon Farming

Leren

- Calculatiemethod e CO2 vastleggen in de bodem
- KPI-verdienmodel
- Analyse klimaatadaptieve teelt

Proces

- Definiëren scope en roadmap bodem
- Nieuwe GLB
- Verdienmodellen
- Subcirkel ontwikkelen

• Verbeteren van de leefomgeving en versterken van biodiversiteit

Door wereldwijde maatschappelijke expansie en klimaatverandering staan het natuurlijk systeem en de biodiversiteit ernstig onder druk. Het natuurlijk systeem levert ons belangrijke ecosysteemdiensten met sociaal-culturele en economische waarden. Daarmee worden private en publieke belangen met elkaar verbonden, zoals een gezonde en productieve bodem en een aantrekkelijk landschap. De Groene Cirkel Duurzame Fritesketen werkt aan een goede balans tussen landbouw, natuur, landschap en bedrijventerreinen. De verschillende landschapselementen vormen samen schakels in een aangesloten keten van biodiversiteit in het landschap. Hierdoor wordt het agrarische landschap aantrekkelijker, biodiverser en schoner.

Tijdens het eerste convenant werkten we aan een onderzoek naar biodiverse bedrijventerreinen. De natuurdijk werd aangelegd in Oudenhorn en de natuurwaarde werd gemeten. Telers zaaiden de eerste demovelden met biodiverse akkerranden in. In samenwerking met gebiedspartners organiseerden we 3 kennisbijeenkomsten over het gebruik van akkerranden.

In deze volgende periode blijven we ons inzetten om met onze ketenpartners de omgeving biodiverser in te richten. In de eerste drie jaar zijn we gestart met losse maatregelen. De komende jaren verleggen we onze focus naar het verbinden van die maatregelen met de omgeving om te komen tot effectieve ecologische verbindingzones. We zoeken daarvoor onder andere verbinding met openbaar groen en natuurgebieden in de omgeving.

Doen

- Biodivers zonneveld aanleggen en ontwikkeling monitoren
- Samenwerking en kennisuitwisseling akkerranden, openbaar groen en bedrijventerreinen

Leren

- Studentenproject BO biodivers agrarisch landschap
- Ontwikkelen perspectief bodembiodiversiteit (onder- en bovengronds)

Proces

- Gedeeld plan biodiversiteit door stakeholders op gebiedsniveau.
- Proces gebied en verwaarding (publiek)
- Proces keten en verwaarding (privaat)

• Verdienmodellen

Verdienmodellen spelen een belangrijke rol, want zonder financiële capaciteit is er geen ruimte voor de boer om duurzaam te telen. We verkennen dan ook verdienmodellen voor een duurzame vraag binnen de eigen keten, verkennen verdienmodellen gerelateerd aan landbouw en biodiversiteit in de omgeving (ANLB) en doen mee aan het landelijk traject en zoektocht naar de toepassing van monitoring doormiddel van KPI's en het gestapeld belonen van duurzame prestaties.

We zien drie mogelijkheden voor verdere ontwikkeling (gebiedsgericht of een sectorale aanpak):

1. Toepassing in specifieke gebieden, zoals ZH-eilanden, ZW-Delta
2. Toepassing in specifieke ketens / deelsectoren binnen de aardappel-rotatie, zoals plantaardig eiwit; vezels/non-food
3. Uitwerking van actielijnen rond 'van fork to farm', redenerend vanuit behoeften consument en burger

Doen

- Onderzoeksprojecten in kaart brengen
- Stakeholderanalyse

Leren

- Handelingsonderzoek communities of practice
- Studentenonderzoek BO verdienmodellen

Proces

- Initiëren/bekrachtigen gebieds- of ketennetwerken
- Ontwerp workshop opties verdienmodellen gebied of keten

- **Sluiten van grondstofkringlopen**

Toenemende mondiale vraag naar producten en een lineaire manier van omgaan met grondstoffen leidt tot een toenemende schaarste aan grondstoffen en uitputting van de bodem. Circulaire systemen sluiten water, nutriënten en koolstofkringlopen en minimaliseren daardoor het verlies van grondstoffen en de effecten van klimaatverandering. Door grondstofkringlopen op een slimme manier te sluiten, wordt bijgedragen aan een efficiënt gebruik van land, water, energie en koolstofopslag en dit levert ook een bijdrage aan een toekomstbestendige economie en dito verdienmodellen.

Tijdens het eerste convenant is dmv diverse bijeenkomsten duidelijk in beeld gebracht wat de productiestroom is van Farm Frites. Hierbij aangegeven wat het hoofdproces is namelijk van aardappelen frites produceren. Rondom dit proces ontstaan reststromen, door deze in beeld te zetten wordt duidelijk welke reststromen waarvoor gebruikt kunnen worden.

Nu duidelijk is welke reststromen er ontstaan bij de productie is de volgende stap het circulair maken van deze stromen. Zijn deze reststromen inzetbaar als grondstof voor de primaire keten namelijk teelt aardappelen en hier frites van produceren. Hierbij kan worden gekeken naar nieuwe vormen van nutriënten aanvoer voor de teelt. Grondstof voor verpakkingsmateriaal. Indien reststromen niet inzetbaar zijn binnen de primaire productieketen (frites-aardappelen) is deze dan hoogwaardig toepasbaar in andere ketens? De reststromen geldt ook voor de stromen die noodzakelijk aan de keten dienen te worden toegevoegd denk aan verpakkingsmaterialen plastic, karton en hout.

Ons ideale plaatje is dat de productie keten volledig circulair is. Alle bouwstenen zijn volledig recyclebaar en ook herbruikbaar binnen de keten of in een andere keten waarbij deze als grondstof hoogwaardig kan worden ingezet.

Doen

- Roadmaps en prioritering sluiten kringlopen
- Opzet plastic retourstromen
- Hergebruik water in productie: richting waterpositieve fabriek

Leren

- Reststromen bruikbaar voor landbouw
- Kansen hoogwaardige gebruik reststromen
- Meetmethode ontwikkelen vastleggen circulariteit in de keten

Proces

- Verkenning samenwerking omliggende bedrijven

- **Verduurzamen mobiliteit en logistiek**

Het verduurzamen van mobiliteit en logistieke ontsluiting en het verhogen van de veiligheid en verminderen van de lokale overlast van de transportbewegingen van en naar de Farm Frites fabriek en het tracé naar de Tweede Maasvlakte zijn belangrijke ambities van het partnership. De bereikbaarheid van de fabriek (voor mensen en goederen) en de goederenstroom van en naar de fabriek zijn substantieel qua omvang en relatief stabiel; mede daardoor is het een ideale

proeftuin voor de ontwikkeling van logistieke technologieën, concepten en de inpassing hiervan in een aantrekkelijke leefomgeving. Het partnership wil hier innovatieve klimaatneutrale oplossingen ontwikkelen en die voor iedereen beschikbaar stellen. Omdat de fritesketen bepalend is voor de regio profiteert die regio daardoor ook direct van de ontwikkeling van deze keten.

Daarnaast zal verder verduurzamen van mobiliteit en logistiek een verlichting geven voor omwonende van Farm Frites. Dit zal zorgen voor een betere relatie met de omgeving.

Tijdens het eerste convenant werkten we binnen het project Planet Positive Fries aan de eerste verduurzamingsstappen in de logistiek. Door toepassing van biodiesel bracht FarmTrans de CO² uitstoot terug met 90%.

De ontwikkeling naar duurzame mobiliteit is een thema wat in dit convenant meer aandacht krijgt. Hierbij kan bij de provincie worden aangesloten bij de lopende modal shift trajecten van de Topsector Logistiek Joint Corridor OffRoad via de logistiek makelaar. Dit doen we aan de hand van de volgende activiteiten:

Doen	Leren	Proces
- Formuleren droom + KPI's groene corridor - Droomontwerp groene corridor	- Onderzoek nieuwe modaliteiten - Kennisagenda op basis van KPI's formuleren	- Subcirkel mobiliteit onderzoeken - Ketenpartijen en gemeentes corridor naar haven in netwerk betrekken

De aanpak van Groene Cirkels

Groene Cirkels bevindt zich in een context van grote opgaven met hoge urgentie. In de afgelopen decennia hebben we ons bewogen in een wereld die streeft naar steeds meer individualiteit en onafhankelijkheid.

Onderlinge afhankelijkheid definieerden we wegens een gebrek aan controle als risicofactor.

De maatschappelijke opgaven van vandaag laten ons zien hoe essentieel het is om onze onderlinge afhankelijkheid juist te belichten en waarderen. Klimaatverandering, voedselvraagstukken, biodiversiteitsverlies en recentelijk de coronacrisis tonen ons hoe sterk we van elkaar afhankelijk zijn en dat bijvoorbeeld een gezonde economie het resultaat is van een delicate balans tussen de verschillende onderdelen van onze totale maatschappij.

Groene Cirkels organiseert zich in krachtige netwerken rondom deze punten van afhankelijkheid, dit zijn namelijk de plekken waarin de verschillende betrokken partijen een gemeenschappelijk belang vinden.

Door in coalitie te dromen ontstaat een krachtige katalysator voor systeemverandering.

We doen dit met de grote (internationale) maatschappelijke vraagstukken in ons achterhoofd. Onze partners zien internationale richtlijnen en deadlines op zich afkomen en realiseren dat ze deze niet zelfstandig kunnen halen.

Sinds de start van deze samenwerking zien we om ons heen de urgentie van duurzaamheidsvraagstukken toenemen. Internationale afspraken voeren de druk op de voedseltransitie op en geven ook inhoudelijk steeds meer invulling aan de ontwikkelrichting van het voedselsysteem.

Sinds de start van de cirkel publiceerde de EU bijvoorbeeld de Farm to Fork Strategie. Met brede doelstellingen van biodiversiteit tot reductie van gewasbeschermingsmiddelen schets het document een focus voor Europese voedselketens met 2030 als stip op de horizon. De heroriëntering van het GLB met meer aandacht voor klimaat, bodem, water, biodiversiteit en landschap in de periode vanaf 2023 legt de nadruk op een duurzamere voedselproductie. Met een integrale ketenaanpak geeft de Groene Cirkel Duurzame Fritesketen een voorbeeld van hoe verschillende doelstellingen in de praktijk in gezamenlijkheid door de hele keten kunnen worden opgepakt.

Het nieuwe regeerakkoord 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst' geeft bovendien een serieuze impuls aan duurzame landbouw in het landelijk gebied met 25 miljard voor Stikstof en een transitiefonds. Het onderschrijft zowel de urgentie van de vraagstukken en de noodzaak om deze integraal aan te pakken.

Om heldere doelstellingen te kunnen definiëren en de complexiteit van de klimaatcrisis behapbaar te maken, zijn de doelstellingen over het algemeen opgesplitst in verschillende domeinen. Het effect hiervan is dat de oplossingen die aangedragen worden vaak een keerzijde met zich meebrengen. Veel groene plannen uit de ene punt hebben een bijwerking in een andere punt. Hoewel deze tegenstelling in de abstractie van beleid uit het zicht blijven worden ze pijnlijk zichtbaar wanneer het beleid in de praktijk wordt gebracht in het gebied. Dit vertraagt en compliceert uitvoering en kost ons tijd die we niet hebben.

De Groene Cirkels methodiek geeft ons taal en tools om te bouwen op deze afhankelijkheden en stappen te maken zonder de complexiteit van het geheel tekort te doen. Hierbij hanteren we een aantal kernpunten:

- Een brede samenwerking op basis van een gedeeld beeld van onze gezamenlijke toekomst;
- De partners willen elkaar aanvullen en versterken, onder andere qua kennis en competenties.
- We leveren een positieve bijdrage aan maatschappelijke vraagstukken. De provincie Zuid-Holland wil de toon zetten in het bedenken van oplossingen voor de maatschappelijke vraagstukken van vandaag en morgen, innovatie stimuleren en ondernemingszin belonen.
- Wat Groene Cirkels wil, is oprecht en gebaseerd op onderbouwde inzichten en draagt bij aan kennisontwikkeling en -overdracht. De wetenschap en kennis van Stichting Wageningen Research en de HAS Hogeschool staan voor geloofwaardigheid.
- Wat Groene Cirkels wil is uitvoerbaar. De multinational Farm Frites brengt de realisatiekracht in.
- De partners willen de verduurzaming van de Farm Frites fabriek koppelen aan de provinciale ambities op het gebied van landbouw, energie, ruimte, water, (circulaire) economie en mobiliteit. Hierdoor ontstaat een duurzame, klimaatpositieve en vitale landbouwketen met gezonde bodems in een sociaaleconomisch sterke plattelandsomgeving waarin het goed wonen, werken, ondernemen en recreëren is.
- Blijven dromen en blijven leren.
- Groene Cirkels werkt "droom-gestuurd", vanuit een langetermijnperspectief en grote ambities. Een gedeelde, ambitieuze droom geeft gemeenschappelijke energie, daagt uit tot creativiteit en verbindt uiteenlopende wereldbeelden. Vervolgens zijn er leerprocessen nodig op het gebied van inhoud en samenwerking, om gezamenlijk resultaten te boeken. De partners beseffen dat zij van elkaar afhankelijk zijn en willen vanuit een gedeelde visie samenwerken om toekomstige uitdagingen het hoofd te bieden. Zij willen dit doen met behoud van hun eigen rol en verantwoordelijkheid. Dit vraagt om een verminderde

regeldruk en vroegtijdige betrokkenheid van belangrijke stakeholders bij het maken van beleid en het uitvoeren van plannen.

- Versterken van het natuurlijk systeem.
- De partners zien de natuur als partner, als een verbindende factor die voordeel en waarde genereert voor economie en maatschappij. Groene Cirkels wil zich daarom inspannen om in haar transitietrajecten bewust te zoeken naar mogelijkheden om het natuurlijke systeem te versterken, om daarmee tot een meer gebalanceerd duurzaam systeem te komen, met schoner water, een betere klimaatregulatie en een mooier landschap. Kortom: een betere leefomgeving. De strategie hiervoor is bewust zoeken naar betere condities voor biodiversiteit, op alle thema's en in alle netwerken, ook in die netwerken waarin de combinatie met natuur niet vanzelfsprekend is.
- Innoveren vanuit netwerken en lerende teams.
- Groene Cirkels organiseert netwerken met betrekking tot de inhoudelijke thema's, waarin door middel van een dialoog met lerende teams toegewerkt wordt naar innovatieve oplossingen om het gemeenschappelijk droombeeld te realiseren. In deze Groene Thema Cirkels stimuleren mensen elkaar om tot nieuwe oplossingen te komen. Oplossingen die alleen door de samenwerking van alle sectoren tot stand kunnen komen. Deze Groene Thema Cirkels ontwikkelen een gedeelde toekomstvisie die is afgeleid van de gemeenschappelijke Groene Cirkels ambitie. In onderlinge contacten leren ze van elkaar, smeden ze dwarsverbanden en voeren ze gezamenlijke projecten uit en denken mee met de uitvoering van 'elkaars projecten'.

Organisatie

Gezamenlijke uitgangspunten zijn:

- Het vergroten van de netwerk vitaliteit en realisatiekracht van de Groene Cirkel Duurzame Fritesketen met Farm Frites als katalysator;
- Vorming van sociale (transitie) netwerken gerelateerd aan de betrokken ketenpartners en koplopers;
- Opstellen van transitieagenda's binnen de themanetwerken;
- Realiseren van innovatieve projecten die bijdragen aan het realiseren van de visie en themadoelstellingen;
- Ontwikkelen en toepassen van kennis, onderzoek en onderwijs die bijdragen aan innovatie en transitie naar een duurzame voedselketen.

Samenwerkingsafspraken zijn:

- De convenantpartners zien elkaar als gelijkwaardig, hebben in elk overlegorgaan een even grote stem en respecteren elkaars inbreng;
- De convenantpartners zetten zich naar de stakeholders toe in voor de realisatie van de visie en de themadoelstelling van de Groene Cirkel;
- De convenantpartners begrijpen dat maatschappelijk draagvlak cruciaal is voor het realiseren van de ambities en zetten zich hiervoor in;
- De convenantpartners bepalen gezamenlijk de overlegstructuren, de taken, de bevoegdheden en de verantwoordelijkheden van de verschillende gremia binnen de samenwerking en dragen hier actief aan bij;
- De convenantpartners werken op een lerende manier samen en reflecteren regelmatig op voortgang in inhoud en samenwerking;
- De convenantpartners stellen met het convenant het kader vast voor het vervolg (visie, doelen, randvoorwaarden). Na het ondertekenen van het convenant zullen dit kader en de plannen voor het vervolg nader en in detail worden uitgewerkt. Denk hierbij aan organisatie en governance, middelen, communicatie en het uitvoeringsprogramma;

- Met de ondertekening van het convenant wordt ook het startsein gegeven voor de realisatie van activiteiten zoals Groene Cirkel themanetwerken, transitieagenda's en innovatieve projecten die bijdragen aan de visie en themadoelen;
- Het opschalen door kennisdisseminatie naar andere partijen en regio's.

Financiering

Binnen de Groene Cirkel wordt gewerkt met een jaarlijkse begroting ten behoeve van procesgelden. Dit procesgeld is onder andere nodig voor communicatie, teamontwikkeling en het faciliteren van de Groene Cirkel themabijeenkomsten en het onderliggende netwerk.

Het procesgeld kan niet gebruikt worden voor subsidie of een bijdrage aan een specifiek project, noch voor het inhuren van menskracht ten behoeve van één individuele organisatie, tenzij hiertoe in gezamenlijkheid is besloten.

De financiering van (innovatieve) projecten staat op zichzelf en zal onderdeel zijn van het betreffende projectvoorstel. De convenantpartners proberen gezamenlijk additionele fondsen te verwerven ten behoeve van de realisatie van de Groene Cirkel ambities en de financiering van de projecten.

Communicatie

De partners willen actief communiceren (ambities, processen, resultaten), vanuit de Groene Cirkels (Familie) of de Groene Cirkel Duurzame Fritesketen entiteit, of vanuit hun eigen identiteit. De partners willen zorgvuldig omgaan met communicatie over elkaar en niet over elkaar communiceren zonder voorafgaande toestemming van de betreffende partij.

De Communicatie vanuit de Groene Cirkels (Familie) entiteit zal geschieden in de Groene Cirkels huisstijl, al dan niet in combinatie met huisstijlelementen van de Groene Cirkels convenant- of samenwerkingspartners. In projecten met externa partijen en financiers conformeren we ons aan de communicatie eisen van het programma.

Juridische bepalingen

Op 19 mei 2022 nemen vier partijen deel in het partnership Groene Cirkel Duurzame Fritesketen. Het partnership heeft een duur van 3 jaar (2022 tot 2025). Na 18 maanden vindt er een herijkingsmoment plaats, ter evaluatie van de vorderingen. Tijdens dit moment kan ook een besluit tot aanpassing plaatsvinden. Mocht er behoefte zijn aan een herijkingsmoment op een ander moment tijdens de looptijd van de overeenkomst, dan kan daar gezamenlijk door de partners toe besloten worden.

De door de convenantpartners ingebrachte voorkennis is niet openbaar beschikbaar, tenzij expliciet aangegeven door de desbetreffende partner. Resultaten uit Groene Cirkel projecten zijn te allen tijde openbaar.

De vier partijen nemen aan het einde van de looptijd een besluit over verlenging, aanpassing of beëindiging.

Partijen die ondertekenen:

P. de Bruijne
Voorzitter
Farm Frites

Meindert Stolk
Lid van het college van Gedeputeerde Staten
provincie Zuid-Holland

Gedeputeerde M. Stolk ondertekend namens de provincie Zuid-Holland en is gemachtigd door de Commissaris van de Koning op grond van artikel 176 Provinciewet

dr. ir. J.A. de Vos
algemeen directeur
Stichting Wageningen Research,
Wageningen Environmental Research

Reggy Van Der Wielen
Voorzitter College van Bestuur
HAS Hogeschool